

Jonathan Coe

NUMMER 11

of

*Vertellingen die getuigen
van waanzin*

ROMAN

Vertaald door Otto Biersma en Luud Dorresteijn

2016

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM | ANTWERPEN

Ter nagedachtenis aan
David Nobbs,
die me de weg wees.

‘Want weet je, Michael’ – en hij boog zich voorover en wees met zijn injectiespuit op hem – ‘er komt een moment waarop hebzucht en waanzin bijna niet meer uit elkaar te houden zijn. Dat ze één worden, zou je bijna kunnen zeggen. En er komt een ander moment, waarop de bereidheid om hebzucht te tolereren en ermee te leven, er zelfs aan mee te werken, ook een soort waanzin wordt.’

Jonathan Coe, *Het moordend testament*
(1995, vert. Marijke Emeis)

Tony Blair in zijn toespraak tot het Amerikaanse
Congres op 17 juli 2003:

**‘In een ander deel van onze wereld heersen
schaduw en duisternis.’**

DE ZWARTE TOREN

1

De ronde toren rees zwart en glanzend op tegen de leigrijze lucht van eind oktober. Rachel en haar broer liepen vanuit het oosten over de hei naar de toren, die werd geflankeerd door twee bladerloze, skeletachtige essen. Het was het uur voor het invallen van de duisternis op een windstille middag. Als ze bij de bomen waren, zouden ze kunnen uitrusten op het bankje dat daar stond, met uitzicht op Beverley, dat niet al te ver weg lag, met de keurig gerangschikte huizen en in het midden als contrast de hoog oprijzende monumentale, grauwgele torens van de kloosterkerk.

Nicholas plofte neer op de bank. Rachel – destijds pas zes jaar oud, acht jaar jonger dan hij – ging niet naast hem zitten, ze stond te popelen om snel door te lopen naar de zwarte toren en hem van dichtbij te bekijken. Ze liet haar broer achter op het bankje en haastte zich verder, ze baande zich een weg door de door de koeien omgewoelde modder die de toren omringde tot ze aan de voet van het bouwwerk stond en haar handen op de glimmende, zwarte bakstenen kon leggen. Met haar beide vlakke handen tegen de toren keek ze omhoog naar de nauwelijks te bevatten grootte en omvang van

het geheel, de volmaakt gladde kromming als van een gebolde rug, tegen de dreigende lucht waar nu een paar krassende roeken eindeloos in cirkels rondvlogen.

‘Wat is het vroeger geweest?’ vroeg ze.

Nicholas had zich intussen bij haar gevoegd. Hij haalde zijn schouders op.

‘Geen idee. Een soort windmolen, misschien.’

‘Denk je dat we erin kunnen komen?’

‘Hij is helemaal dichtgemetseld.’

Rond de voet van de toren stond een cirkelvormige bank, en toen Nicholas erop ging zitten, nestelde Rachel zich naast hem en keek naar zijn lichtblauwe, koele ogen die haar ondanks hun kilte het gevoel gaven dat ze zich gelukkig en gezegend mocht prijzen met zo’n grote broer, die zo knap en zelfverzekerd was. Ze hoopte dat haar haren ooit net zo blond zouden zijn als die van hem, haar mond net zo welgevormd en haar huid net zo zacht en gaaf. Ze nestelde zich tegen zijn schouder, zo dichtbij als ze durfde. Ze wilde niet dat hij haar als een blok aan zijn been zou zien of zich er al te zeer van bewust werd dat hij de enige was die haar een gevoel van geborgenheid gaf in deze vreemde, onbekende stad.

‘Heb je het koud, of zo?’ vroeg hij met een blik omlaag op haar.

‘Een beetje.’ Ze schoof een stukje bij hem vandaan. ‘Zou het warm zijn waar zij zitten?’

‘Natuurlijk. Het heeft geen zin om op vakantie te gaan naar een plek waar het niet warm is, toch?’

‘Ik wou dat ze ons hadden meegenomen,’ zei Rachel nukkig.

‘Ja, maar dat hebben ze dus niet gedaan. Het is niet anders.’

Ze zaten een tijdje zwijgend naast elkaar, ze probeerden allebei voor de zoveelste keer het raadsel te doorgronden waarom hun ouders er tijdens de herfstvakantie zonder hen tussenuit waren gegaan. Toen de kou echt voelbaar werd, sprong Nicholas overeind.

‘Kom,’ zei hij. ‘Gaan we de kathedraal nog bekijken voor het donker wordt?’

‘Het is een kloosterkerk, geen kathedraal,’ zei Rachel.

‘Allemaal één pot nat. Het is gewoon een grote, oude kerk, wat voor naam je er ook aan hangt.’

Hij zette er stevig de pas in, en Rachel moest hard lopen om hem bij te benen, maar ze waren nog niet ver gekomen over het pad dat terug naar de doorgaande weg voerde, of ze hielden allebei halt bij de aanblik van twee mensen die vanuit de verte hun kant op kwamen. Een van de twee zat in een rolstoel, het leek een stokoude vrouw, in talloze wollen dekens gewikkeld tegen de namiddagkou. Je kon nauwelijks zien hoe ze eruitzag, haar gebogen hoofd hing vermoeid omhoog en ze droeg een zijden hoofddoek die het grootste deel van haar gezicht verborg. Sterker nog, hoe langer de kinderen naar haar keken, hoe waarschijnlijker het leek dat ze diep in slaap was. Intussen werd haar rolstoel weinig zachtzinnig over het pad voortgeduwd door een jong uitziende man in motorkleding die tijdens het duwen iets op zijn onderarm in evenwicht probeerde te houden. Wat het ‘iets’ was, was in eerste instantie niet duidelijk, maar toen het tweetal dichterbij kwam, leek het – hoe onwaarschijnlijk dat ook was – een of andere vogel te zijn. Het vermoeden werd plotseling en verontrustend bevestigd toen het dier zijn vleugels tot een verrassende breedte spreidde en traag klapwiekte, een zwart silhouet tegen de grijze hemel: op dat moment leek het meer op een mythologisch fantasieschepsel dan op enige echte vogel die Rachel ooit had gezien.

Nicholas verroerde zich niet en Rachel bleef naast hem staan en klemde zijn hand vast, dankbaar dat hij met een zacht kneepje reageerde, en ze voelde de kou van zijn blote hand door haar prikkende wollen want heen. Ze wachtten onzeker af en keken hoe de man de rolstoel op een vlak stuk stalde en vervolgens een paar woorden tegen de vogel sprak, die

reageerde door gehoorzaam van zijn arm op een van de handvatten van de rolstoel te hippen. Toen de man zijn beide armen vrij had, controleerde hij zorgvuldig of de oude vrouw onder zijn hoede er warm en gemakkelijk bij zat, hij herschikte de dekens en stopte ze nog wat steviger in. Daarna richtte hij zijn aandacht op de vogel.

Rachel zette een stap naar voren en probeerde haar broer mee te trekken.

‘Wat doe je?’

‘Ik dacht dat je wilde doorlopen.’

‘Ja, maar ik weet niet of het wel veilig is.’

De man had een stuk touw gepakt waar iets aan was bevestigd en slingerde dat nu met lange, trage bewegingen rond zijn hoofd. Er reed op dat moment geen verkeer over de doorgaande weg en de middag was zo stil dat de twee kinderen duidelijk het lage, regelmatig suizende geluid van het touw door de lucht hoorden. Ze konden zelfs de vleugelslag van de torenvalk horen (het was intussen duidelijk dat het een torenvalk was) toen die opvloog om de prooi te verschalken. Ze richtte zich met dodelijke precisie op het stuk vlees aan het eind van het touw, maar miste het elke keer op een haar na omdat de man het met prachtige, doorgaande en krachtige zwiepen op precies het juiste moment buiten bereik wist te houden. Elke keer dat de vogel het vlees miste, hield ze in, dook omlaag om vervolgens weer steil omhoog te scheren, de lucht in tot ze de top van haar paraboolvlucht bereikte. Daar bleef ze een fractie van een seconde hangen, zwenkte en dook dan weer met onwaarschijnlijke snelheid en nauwkeurigheid omlaag naar de begeerde homp vlees die steeds weer op het laatst denkbare moment aan haar gretige snavel ontsnapte.

Toen dit adembenemende ritueel zich twee of drie keer had herhaald, kwamen Nicholas en Rachel voorzichtig weer in beweging. De man stond pal op het midden van het pad bij het rondzwaaien van het lokaas, dus leek het ze verstandig

om een beetje uit te wijken – in elk geval ver genoeg om buiten het bereik van het rondzweepende touw te blijven. Maar het was volgens de valkenier kennelijk niet ver genoeg, zonder zijn ogen ook maar een moment van de vogel af te houden, riep hij woedend: ‘Kunnen jullie niet uit de buurt blijven? Hou verdomme afstand!’

Maar het was niet de boosheid in de stem die de kinderen verbaasde. Het was de toon: hoog, schrill en onmiskenbaar die van een vrouw. En nu ze op maar een paar meter afstand stonden van de gespannen, geconcentreerde persoon in motorkleding, was hun vergissing overduidelijk. Het was een vrouw: een vrouw van ergens rond de veertig, al waren ze allebei niet erg goed in het schatten van de leeftijd van volwassenen. Haar gezicht was bleek, ze had strakke, ingevallen wangen en haar hoofd was geschoren in een streng stekeltjeskapsel. Ze had een heleboel zilveren ringetjes en knopjes in haar oren en neus.

Het grootste deel van haar hals en keel was bedekt met een griezelige, donkere, blauwgroene tatoeage van een onbenoembare vorm. Rachel had nog nooit zo’n angstaanjagende vrouw gezien. Zelfs Nicholas leek overdonderd. En alsof haar uiterlijk nog niet eng genoeg was, klonk ze ook nog steeds bozer vanwege het botte lef, de brutaliteit van de kinderen dat ze wat zij kennelijk als het territorium van haar en haar vogel beschouwde, hadden durven betreden. ‘Loop door! Sodemieter op!’ riep ze. ‘Blijf uit de buurt! Gebruik goddomme je verstand eens!’

Nicholas verstevigde zijn greep op de hand van zijn zusje en maakte een scherpe bocht naar links om linea recta uit de gevarenzone te komen. Ze liepen steeds sneller tot ze bijna renden. Pas toen ze op een veilige afstand van zo’n twintig meter waren, hielden ze stil en draaiden zich om voor een laatste blik op het schouwspel. Het was een tafereel, een moment in haar leven dat blijvend in Rachels herinnering geëts

zou blijven: de waanzinnige vogelvrouw (zoals ze voortaan altijd genoemd zou worden) die met woeste energie en concentratie het touw boven haar hoofd rondslingerde; de onvoorstelbare snelheid en zekerheid van de vogel die op haar prooi neerdook en vervolgens weer omhoogscheerde, vruchteloos maar volhardend; op de achtergrond de zwarte toren, hoog, onverzoenlijk en dreigend; en op de voorgrond de oude vrouw in haar rolstoel, klaarwakker nu, haar heldere, glanzende ogen die de bewegingen volgden van de vogel, haar felgekleurde lippen die een opgetogen glimlach vormden terwijl ze de duikende torenvalk toeriep: ‘Toe dan, Tabitha! Etenstijd! Grijp het vlees! Pak het, Tabitha, pak het!’

*

Rachel vond de kloosterkerk allesbehalve uitnodigend. Toen ze via Minster Yard North naar de hoofdingang liepen, was het bijna kwart over vier en begon de avondschemering in te vallen in het stadje. De dunne mistflarden die al de hele dag door de straten en tussen de huizen door kropen kregen een blauw waas in het afnemende licht, ze krulden en draaiden zich om de straatlantaarns met hun wazig gele lichtkroon. En nu begon een donkerder, gedempter blauwzwart schijnsel neer te dalen en zich te verspreiden, waardoor de muren van de kloosterkerk lastig te onderscheiden werden. Ze waren niet meer dan een fluistering, een aanduiding, toen Rachel zich met onwillige voeten naar het onheilspellende, massieve bouwwerk begaf. De kou die haar voor het eerst op de weideregronden van Westwood in zijn greep had gekregen, was intussen doorgedrongen in haar botten en hield die in zo’n genadeloze greep dat ze alleen nog maar uit ijs leken te bestaan. Hoe stevig ze haar duffelse jas ook om haar rillende lichaam trok, hoe diep ze haar handen ook in de jaszakken stak die vol snoeppapiertjes zaten, niets kon haar beschermen tegen

die kou. Door de combinatie van kou en onbehagen ging ze steeds langzamer lopen en kwam op slechts een paar stappen van de deur van de kloosterkerk tot stilstand.

‘Wat is er nu weer?’ vroeg Nicholas geërgerd.

‘Moeten we echt naar binnen?’

‘Waarom niet? We hebben dat hele eind toch niet voor niets gelopen?’

Maar Rachel bleef treuzelen. Om de een of andere onverklaarbare reden nam haar onbehaaglijke voorgevoel bij het vooruitzicht om naar binnen te moeten verder toe, het ging over in echte angst. Nicholas nam haar opnieuw bij de hand, maar dit keer had het gebaar niets geruststellends; hij trok haar naar de deur.

Voor ze het in de gaten had, waren ze al binnen, in de duisternis. Tenminste, ze waren door de buitendeur gegaan en stonden nu in een kleine vestibule. Maar voordat ze een stap verder konden zetten, gebeurde er iets griezeligs. Ze dachten dat ze alleen waren in de benauwende ruimte, maar opeens, zonder geluid of waarschuwing vooraf, stapte er een gestalte naar voren, vermoedelijk vanuit een van de donkere schaduwen in de hoeken. Zijn voetstappen waren volstrekt onhoorbaar geweest op de flagstones en hij verscheen zo onverwacht voor hun neus dat Rachel onwillekeurig een gil gaf.

‘Sorry,’ zei de man tegen het meisje. ‘Laat ik je schrikken?’

Het was een kleine, een beetje wonderlijk uitziende man: zijn haar was spierwit, zijn gezicht was zo bleek dat de huid bijna doorzichtig leek en voor zover Rachel kon zien, had hij geen wenkbrauwen. Hij droeg een afgedragen lichtbruine regenjas met daaronder een lichtgrijs pak met een brede stropdas die vijftientig jaar geleden, in de jaren zeventig, misschien in de mode was geweest.

‘Kan ik jullie helpen?’ vroeg hij. Hij zei het op vriendelijke, maar tegelijk ook intimiderende toon. Hij sliste een beetje, zoals een slang zou klinken, dacht Rachel.

‘We wilden even binnen rondkijken,’ zei Nicholas.

‘Het gebouw is nu gesloten,’ zei de man. ‘Het gaat om vier uur dicht.’

Er ging een warme golf van opluchting door Rachel heen. Ze hoefde niet naar binnen te gaan. Ze konden zich omdraaien en naar huis gaan; of in elk geval terug naar de relatieve geborgenheid van het huis van hun grootouders. Deze nachtmerrie zou haar bespaard blijven.

‘O. Oké,’ zei Nicholas teleurgesteld.

De man aarzelde even.

‘Nou, vooruit dan,’ zei hij toen met een glimlachje en een sinistere knipoog. ‘Jullie mogen wel even een paar minuten rondkijken. De boel wordt toch nog niet afgesloten.’

‘Weet u het zeker? Dat is erg aardig van u.’

‘Geen probleem, jongen. Als iemand ernaar vraagt, zeg dan maar dat het mocht van Teddy.’

‘Teddy?’

‘Teddy Henderson. De assistent-beheerder. Iedereen hier kent me.’ Hij keek naar de kinderen die nog steeds aarzelden. ‘Toe dan. Waar wachten jullie nog op?’

‘Oké. Dank u wel!’

Het volgende moment was Nicholas al door de grote deur verdwenen, en Rachel bleef achter met twee keuzes: ze kon achter hem aan gaan, of in de vestibule wachten bij de glimlachende meneer Henderson. Eigenlijk had ze helemaal geen keus. Zonder de enge onbekende man ook maar een blik waardig te keuren haalde ze diep adem en ging ze haar broer achterna.

Buiten en in de vestibule had het stil geleken, maar toen Rachel eenmaal in de immense ruimte van de eigenlijke kerk stond, werd ze omhuld door een heel ander soort stilte. Deze stilte was overweldigend. Ze bleef even staan om ernaar te luisteren en haar in zich op te nemen, zonder adem te halen. Daarna liep ze een stukje naar voren naar het middenpad, en

zelfs die voorzichtige, aarzelende stappen klonken als een inbreuk op die gewelfde en stille ruimte. Ze keek speurend om zich heen op zoek naar Nicholas, maar ze zag hem niet. De kou en de duisternis drukten op haar neer. Zwakke gloeilampen wierpen een iel schijnsel over een deel van de muren en in de kandelaar bij de kansel flakkerden een paar kaarsen. Maar niets kon het overweldigende halfduister en de spookachtige stilte echt doorbreken. Waar was Nicholas gebleven? Rachel liep snel door het middenpad, speurend naar links en rechts. Hij kon niet ver weg zijn, over een of twee tellen zou ze hem ongetwijfeld zien. Ze was bijna bij het koorgestoelte toen een geluid haar plotseling deed verstijven: een dreunend geluid dat langdurig naklonk, vreselijk hard. Het geluid van een deur die werd dichtgeslagen. Ze draaide zich om. Was dat de hoofddeur? Was dat meneer Henderson die de deur afsloot en naar huis ging? Dit was een van haar ergste oerangsten – de angst om ergens in het donker opgesloten te worden en de nacht te moeten doorbrengen op een onbekende, eenzame plek. Stond dat haar nu te wachten? Ze was het liefst naar de deur gerend om die te controleren, maar ze bleef als aan de grond genageld staan, verlamd door besluiteloosheid. De tranen sprongen haar in de ogen en haar lichaam verkrampte en keerde in zichzelf van angst.

Achter zich voelde ze iets bewegen; ze hoorde mompelende stemmen. Ze draaide zich met een ruk om en dacht dat ze twee gestalten zag die in de schaduwen achter het koorgestoelte stonden te praten. Ze haalde diep adem en riep met de moed der wanhoop: ‘Wie is daar?’

Na een paar seconden zwegen de stemmen en stapte een van de twee gestalten naar voren. Het was Nicholas. Rachel moest haar uiterste best doen om geen kreet van opluchting te slaken. Ze rende naar hem toe en sloeg haar armen om hem heen. Hij beantwoordde haar omhelzing, maar die van hem voelde kil en afwezig. Hij keek haar niet aan en leek zich nau-

welijks bewust van het feit dat ze zich aan hem vastklampte. Algauw maakte hij zich los – duwde haar van zich af – en vervolgens keek hij om naar de plek waar hij had staan praten, met een gefronst voorhoofd, alsof hij nog steeds in verwarring was over iets wat hij daar had gehoord.

‘Waar was je nou?’ vroeg Rachel op tegelijk liefdevolle en verwijtende toon. En toen hij geen antwoord gaf: ‘En wie was dat? Met wie stond je daar te praten?’

‘Ze is een van de beheerders hier.’ Nicholas keek nog steeds achterom naar de achterzijde van de kerk. Vervolgens schudde hij zijn hoofd en zei zowel nerveus als opgewekt: ‘Kom, we moesten maar eens gaan. Dit was geen goed idee.’

Hij haastte zich naar de hoofdingang en Rachel draafde achter hem aan; het kostte haar opnieuw moeite om hem bij te houden.

‘Nick, wacht! Loop eens wat langzamer.’

De deur naar de vestibule was nog open, maar de hoofdingang, de deur naar de buitenwereld, was nu afgesloten.

‘Hij zit op slot,’ zei Nicholas nodeloos nadat hij een paar keer de klink op en neer had bewogen.

‘Dat weet ik. Ik hoorde dat hij hem op slot deed. Die man met dat rare haar.’

‘Kom mee.’

Hij liep terug in de richting van het koorgestoelte en Rachel haastte zich achter hem aan.

‘Waar gaan we nu weer naartoe? Hoe komen we hieruit?’

‘Er is nog een uitgang. Een kleine deur aan het eind van de gang. Dat zei die vrouw tenminste.’

Zelfs Rachel ontging de lichte paniek in Nicholas’ stem niet, en dat beangstigde haar nog het meest. Ze wist dat als Nicholas bang was, er iets heel erg mis moest zijn.

‘Kun je haar niet terugvinden? Zij kan ons de weg wijzen.’

‘Ik weet niet waar ze is.’

De kaarsen waren intussen gedoofd en nu werd ook het

grootste deel van de verlichting abrupt gedempt, met een klik die eindeloos werd versterkt en weerkaatst door de muren van de kloosterkerk. Ze werden ondergedompeld in duisternis. Er was maar één lichtpuntje dat flauw glansde aan de noordkant van het schip van de kerk.

‘Kom mee,’ zei Nicholas. ‘Daar moet het zijn.’

Ze probeerde opnieuw zijn hand te pakken, maar hij was al onderweg. Dit keer begon ze te rennen om hem in te halen. Een paar tellen later kwamen ze bij een kleine, gewelfde deur die toegang gaf tot een smalle, lage gang, met aan het eind een deur met het opschrift **UITGANG – ALLEEN IN NOOD-GEVALLEN.**

‘Hè, hè, daar is het,’ zei Nicholas. ‘Nu komt alles goed.’

Rachel volgde hem door de smalle gang, maar in plaats van de deur open te doen, bleef hij even tegen de muur leunen en haalde diep adem om weer kalm te worden.

‘Wat is er?’ vroeg Rachel. Haar broer gaf geen antwoord, en in een ingeving vroeg ze nu specifiek: ‘Heeft die vrouw iets tegen je gezegd? Wat zei ze tegen je?’

Nicholas draaide zich naar haar toe en hij liet zijn stem dalen tot een samenzweerderig gefluister. ‘Ze vroeg me wat ik daar deed, en toen zei ik dat meneer Henderson ons had binnengelaten en dat hij had gezegd dat we even mochten rondkijken. Maar volgens haar was dat onmogelijk. Ze zei...’

Zijn stem zakte weg. Rachel was zo bang dat ze geen woord kon uitbrengen, maar haar ogen, die ze geen moment van haar broer afwendde, dwongen hem zijn verhaal af te maken.

Na wat een eeuwigheid leek, slikte Nicholas moeizaam en ging verder, fluisterend, maar indringender dan Rachel hem ooit had gehoord: ‘Ze zei: “Dat kan hem niet zijn geweest. *Meneer Henderson is al meer dan tien jaar dood.*”’

Hij keek omlaag naar haar, wachtend op haar reactie. Ze keek hem aan, met een lege blik en zonder te knippen. Het was duidelijk dat de volle betekenis van zijn woorden nog

niet tot haar was doorgedrongen. Het was te vreselijk om te bevatten. Maar langzaam werd haar reactie zichtbaar. Haar ogen werden groot en ze sloeg vol afgrijzen haar handen voor haar mond.

‘Bedoel je... Bedoel je dat hij...’

Nicholas knikte langzaam, en zonder verder nog iets te zeggen pakte hij de klink van de nooddeur, trok hem open en verdween naar buiten, de koude oktoberlucht in, over het pad dat naar Minster Yard North voerde en vervolgens naar de winkels, en de veiligheid. Hij bleef Rachel met gemak voor en pas toen hij in de deuropening van een snoepwinkel bleef staan om op adem te komen, slaagde ze erin hem in te halen. Haar sprint door de straat was ingegeven geweest door blinde paniek en verwarring; ze wist er op hetzelfde moment al niets meer van. Ze keek naar Nicholas die voorovergebogen en met op en neer gaande schouders in de deuropening stond. Haar eerste reactie was hem omhelzen en vasthouden, maar iets weerhield haar. Een gevoel van argwaan. Ze bekeek hem nauwkeuriger. Haar vermogen tot rationeel denken keerde terug toen het bonzen van haar hart afnam en haar hartslag zijn normale ritme hervatte. En toen drong het tot haar door. Zijn schouders gingen niet zo krampachtig op en neer door ademnood: het kwam door het lachen. Nicholas lachte – in stilte, onbedwingbaar en onstuitbaar. Zelfs op dat moment had ze nog geen idee waarom hij zo moest lachen. Het leek een onbegrijpelijke reactie na het avontuur dat ze even daarvoor hadden beleefd.

‘Wat is er?’ vroeg ze aan hem. ‘Wat is er zo grappig?’

Nicholas richtte zich op en keek op haar neer. Hij moest zo onbedaarlijk lachen dat de tranen over zijn wangen liepen en hij nauwelijks uit zijn woorden kon komen.

‘Dat... Dat gezicht van jou,’ wist hij ten slotte uit te brengen. ‘Dat gezicht van jou toen ik je dat verhaal vertelde.’

‘Welk verhaal?’